

Martos Gábor

HOGYAN LETT A FALFIRKÁBÓL MŰVÉSZET?

*Jean-Michel Basquiat útja Brooklyn utcáitól
az aukciós toplisták csúcsáig**

Amikor 2017. május 18-án este a Sotheby's aukciósház New York-i árverési csarnokában a Jean-Michel Basquiat *Untitled (Cím nélkül)* „című”, 1982-ben festett vásznáért folyó licitverseny végén Oliver Barker, a cég európai elnökhelyettese árverésvezetőként lekoppintott a kalapácsával, a világ műkereskedelmében – és ezzel együtt bizonyos fokig a művészet-történetben is – sok minden változott meg egy csapásra. Amikor a ház által előzetesen 60 millió dollár körüli értékűre becsült festményért pár perccel korábban 57 millió dolláros kikiáltási áron indult licit végén Barker leütötte a tételt, az utolsó ajánlat 98 millió dollár volt. Ez azt jelentette, hogy a vevő (mint viszonylag hamar kiderült: a punkzenészből lett japán divatmágnás, a 42 éves Maezava Juszaku, a szigetország tízennegyedik leggazdagabb embere, akinek már addig is komoly „Post War”, azaz a második világháború utáni művészek munkáiból felépített képzőművészeti gyűjteménye volt) a jutalékokkal együtt 110 487 500 dollárt, átszámítva 30,5 milliárd forintnak megfelelő összeget kellett kifizessen a tételért. Ezzel Basquiat nem csak a saját korábbi aukciós rekordját döntötte meg (még hozzá csaknem kétszeresen). Ő lett egyúttal az árverésen valaha a legmagasabb árat elért amerikai művész – olyanokat utasítva maga mögé, mint Andy Warhol (akinek az eddigi legdrágább munkája is „csak” 105,4 millió dollárt ért meg valakinek), Roy Lichtenstein (95,4 millió dollár), Mark Rothko (86,9 millió dollár) vagy Barnett Newman (84,2 millió dollár) –, ő lett minden idők eddigi legmagasabb aukciós árat elért fekete bőrű alkotója; illetve ez a kép lett az első olyan 1980 után készült mű, amelyik átlépte a 100 millió dolláros átomárhatárt.

Ami a mostani szempontunkból talán a legfontosabb: ezzel a leütéssel egy olyan, 27 éves korában drogtúladagolásban meghalt fiatalember került a világ műkereskedelme legmagasabb csúcsainak egyikére

* Az írás Basquiat-ra vonatkozó része a szerző egy, a műkereskedelem világába kalauzoló, megjelenés előtt álló könyve egyik fejezetének részben átdolgozott szövegváltozata.

(akkor ez a kép volt a tizennyolcadik legdrágábban eladott műalkotás a világon; azóta ketten is „elévágtak”, így ma – 2018 áprilisának végén – már „csak” a huszadik), aki egyszerű autodidakta utcai graffitiből jutott fel ide.

*

Mielőtt azonban megismernénk Basquiat útját Manhattan utcáitól a világhírig, majd annak nyomán a műkereskedelmi sikerekig, egy-két taláalomra kiragadott példa segítségével nézzük meg, hogy ki mindenkinek a sok ezer éves nyomában kezdett el – sok más kortárs utcaművészhez hasonlóan – különböző falakra firkálni, azaz graffitizni, vagy más szóval (festékszóróval) fújni, magyarul sprézni, vagy, ha úgy jobban tetszik, a street art, vagyis az utcai művészetek műfajain belül képzőművészeti alkotásokat létrehozni. Olyan alkotásokat, amelyekről az átlagemberek nagy része még ma is nagyjából csak annyit lát és tud (többnyire felháborodottan), hogy „a bűdös kölykök összefirkálják a falakat”.

Pedig – és a fenti átlagemberek legnagyobb része ezt viszont jól tudja – a falra, sőt, a „lakásuk”, vagyis a barlang falára már nagyon korai elődeink is „firkáltak” képeket, sőt, még ha flakonos spréjük természetesen nem is volt, bizony fújtak is. A legkorábbi ilyen emlékeink (Dél-Celebesz, Timpuseng-barlang) mintegy 35–37 000 évvel ezelőtről ismeretek, és az úgynevezett „barlangrajzok kora” nagyjából Kr. e. 10 000-ig tartott. Az ezekből az időkből származó számos lelet – csak Franciaországban és Spanyolországban 340 különböző rajzokkal dekorált falú sziklaüreget találtak – alapján ma már korszakokra (perigordi: Kr. e. 32 000–17 000; magdaléni: Kr. e. 17 000–10 000) és stílusokra is osztjuk a barlangrajzokat. Ráadásul még készítésük technikái alapján is elkülöníthetjük őket egymástól. Utóbbiak alapján tudjuk, esetenként bizony ezekhez a falfestményekhez is használtak már „sablonokat”, leginkább a saját kezüket, amelyeket valamiféle kezdetleges „festékszóróval” – legvalószínűbben a szájukba vett, valamilyen színes nyomot hagyó folyadék permetezett ráfújásával – színezték körbe, otthagyva ezzel a falon a forma negatív rajzolatát. Ezeknek a barlangrajzoknak a magyarázatára sokféle elmélet született, de az jó eséllyel gyanítható, hogy a saját kéznyom ilyenén módon történő megjelenítése tekinthető egyfajta személyes jelhagyási gesztusnak is.

A legrégebbi olyan jellegű „falfirka”, amely már biztosan valakinek a konkrét, „itt járt” típusú nyomhagyását célozza, Kr. e. 278-ból maradt

fent az ókori Egyiptom területén, de a feltárások során csak a Királyok Völgyében több mint kétezer görög, latin, föníciai, kopt és más nyelveken különböző falakra firkált szöveget találtak. Pompejiben több mint tízezer „nem hivatalos” firka feliratot konzerváltak (olyanokat például, mint hogy „Serena gyűlöli Isidorust!”, „Phileros egy eunuch”, „Spendusa imádja Celadust, a thrák gladiátort”); egy római kocsmá falára minden bizonnyal a tulajdonos maga írta ki, hogy „Verje meg a tizenkét isten, Diana meg a jóságos és magasságos Jupiter azt, aki ide pisál”; míg a kis-ázsiai Epheszoszban egy szív, egy női fej, egy megfelelő irányba mutató lábnyom, egy kéz és néhány számjegy segítségével alighanem egy korábbi kuncsaft igazította útba a nyomában járó férfiakat, hogy milyen irányban hány lépésnyire lakik egy örömlány, és hogy a szolgáltatásaiért mennyit kell fizetni. Római kori falfirkáért ráadásul nekünk, magyaroknak nem is kell messzire mennünk: Királyhidán, azaz a mai Bruckneudorfban, alig néhány kilométerre az osztrák határtól, a Fertő-tó északi végében, egy 4. századi római épületfal maradványán is találunk egy esetlenségében is bájos gyermekfirkát, két kislányalakit, akik egymás kezét fogva örökítették meg alighanem saját magukat, és írták fel a két fej fölé a nevüket: Petronia és Julia. Egy dublini szállodaépítkezés során nemrégiben az alapok ásása közben letek 12–14. századi épületmaradványokra, közöttük egy kőlapon egy nagyjából az 1100-as évekből származó (talán viking) kardos-pajzsos figurát. I. Péter orosz cár egy ajtóra írta fel a nevét, amikor 1702-ben Wittenbergben a Luther-házban járt; Lord Byron a görögországi Attikai-félsziget legdélibb pontján, a Szunion-fok sziklacsúcsára Kr. e. 440 körül épített Poszeidón-templom egyik oszlopára véste fel a nevét; egy hazánkfia, gróf Széchenyi Andor pedig a felirat szerint 1892. december 3-án örökítette meg az iráni Perszeperopoliszban, az ókori Perzsa Birodalom fővárosában a Nemzetek Kapuja nevű műemléken egy szárnyas bikatestű-emberfejű „kapuőr”-relief talapzatán, hogy ott járt.

A falfirkák és a „komoly” képzőművészet „kapcsolatának” egyik legkorábbi emléke alighanem Pieter Saenredam holland festőnek az 1644-ben készült (és ma a londoni National Galleryben őrzött) képe, amelyen a művész az utrechti Buurkerk templom belső terét örökítette meg, benne az egyik sötétebb zugban egy kutyáját táncoltató férfi mellett egy másik, háttal álló alakkal, aki vörös krétával éppen az apokalipszisz négy, de egyetlen lovon ülő lovasát rajzolja fel a templom falára. A puritán hollandusok fehér templomfalaival szemben a pompakedvelő katolikusoknál a falakra történő festés persze már korábban is „kilépett” a sötét

zugokból, hogy szentek alakjaival vagy bibliai történetekkel kápráztassa el a híveket. Ez a fajta falfestészet később a szentélyek belső falai közül is kikerült az utcákra, hogy – csak hogy egy ugyancsak közismert, 20. századi mexikói példát említsünk a számos más között – David Alfaro Siqueiros, Diego Rivera, Jose Clemente Orozco vagy Juan O’Gorman keze nyomán hatalmas (és politikailag is erősen meghatározott) muráliákban öltön testet, lehetőleg minél több ember szeme előtt.¹

Miközben Szingapúrban még 2010-ben is nyilvános megbotozásra ítélték egy svájci turistát, aki graffitit fújt egy metrószerelvényre, mára a street art, és azon belül a graffiti sokfelé elfogadott, néhol egyenesen támogatott formája lett a képzőművészetnek. A brazíliai São Paulóban éppúgy, mint Portugáliában is sok helyen nyilvános(an) teret – vagyis konkrét falakat – adnak a műfaj művelőinek. A németországi Aachenben Klaus Paier (a 2009-ben, 64 évesen leukémiában meghalt fizikus napközben a kölni főiskolán tanított, éjjelente pedig a falakat fújta) megmaradt munkáit halála után a város polgármesterének kezdeményezésére műemlékké nyilvánították, és a brit vasúttársaság is kiadott egy kézikönyvet munkatársainak a ma a világon alighanem a leghíresebb, bár az inkognitóját még mindig eredményesen őrző graffitiművész, Banksy munkáiról, hogy ha bárhol a vasút épületein hasonlóval találkozunk, nehogy eszükbe jusson azokat megsemmisíteni. Banksy korai bristoli munkái ma már olyannyira részei a városképnek, hogy külön telefonos térképpapport készítettek az odalátogató turistáknak azok legpraktikusabb útvonalú végiglátogatására. Amikor az egyik leghíresebb stenciljét valaki színes festékkel töltött luftballonokkal dobálva meg rongálta, a város a saját költségén restauráltatta azt; sok helyen üveglappal védik a rejtélyes művész munkáit; illetve van olyan egy, a bristoli kikötőben javításra váró hajó oldalmezéjére felfújt alkotása, amelyet a hajó oldalából kivágva vaslemezeztől az egyik bristoli múzeumban helyeztek el. 2009-ben a Bristol Múzeumban tartott kiállítását három hónap alatt háromszázezer látogató tekintette meg, 2015-ben pedig a Bristoltól húsz kilométerre délre a tengerparton fekvő Weston-super-Mare-ban, egy sok éve elhagyott vidámparkban *Banksy-Dismaland* címen – több más street art művész bevonásával – megrendezett hatalmas képzőművészeti show-ját a nyitva tartás öt hete alatt napi négyezer érdeklődő kereste fel.

1 Akit a téma bővebben érdekel, annak német nyelven tudom ajánlani Horst Schmidt-Brümmer, *Wandmalerei – Zwischen Reklamekunst, Phantasie und Protest* című könyvét, amely a DuMont kiadásában jelent meg Kölnben 1982-ben.

Az utca művészete világszerte egyre inkább teret kap a múzeumokban és a városok „hivatalos” kulturális életében. 2008 májusa és augusztusa között a londoni Tate Modernben rendeztek *Street art* címen kiállítást; 2009 március–áprilisában a párizsi Grand Palais-ban *Tag* címmel hasonló; idén április 12. és 15. között a francia fővárosban pedig immár harmadik alkalommal a *Paris Urban Art Fairt*, azaz az utcaművészet műkereskedelmi vásárát, amelyen több tucat galéria kínálta a legismertebb művészek munkáit a közönségnek. Nemrégiben jelentették be azt is, hogy ez év tavaszától kilenc magyar városban indítják el *Street Art Show* címen azt a nagyszabású művészeti seregszemlét, amelyen utcazenészek, táncosok, bábosok, zsonglőrök, pantomimesek és élőszobrok mellett képzőművészet kategóriában graffitisek is indulhatnak, és a helyi zsűrik döntései nyomán a legjobbak jövő májusban Budapesten mérhetik majd össze a tudásukat. Végül említsünk meg egy olyan konkrét hazai példát is, amelyik ráadásul nemcsak az utcaművészet „kanonizálódását”, múzeumi gyűjteménybe kerülését mutatja, hanem annak esetenként megfordítható irányú „fejlődéstörténetét” is: Sugár János képzőművész először a Műcsarnok *Na, mi van?* című kiállításán mutatta be a „Wash your dirty money with my art”, azaz „Mosd a mocskos pénzed a művészetemmel” feliratot formázó, stencillel fújta szöveg-képét, majd azt onnan „vitte ki” az utcára, és fújta fel a mondatot a kortárs művészet bemutatásával (is) foglalkozó VAM Design Király utcai épületének oldalára, illetve a Kogart Ház elé a járdára. Nos, a VAM vezetői a tettben nem a művészetet, hanem a „rongálást” látták, és beperelték Sugárt, akit a bíróság első fokon öt hónap, két évre felfüggesztett börtönbüntetésre ítél és a kár megtérítésére kötelezett. (Másodfokon aztán megváltoztatták az ítéletet, és „csak” próbaidőre bocsátották a művészt.) Talán az eset miatti felfokozott médiaérdeklődés vagy egyszerűen csak a mű fontossága miatt Sugár alkotása végül a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum gyűjteményébe került.

*

De térjünk vissza cikkünk főhőisére, és nézzük meg, ki is volt ez az utcaművészi közezből a világ műkereskedelmének mindeddig legmagasabb csúcsaiig jutó graffitist. Jean-Michel Basquiat 1960-ban született Brooklynban haiti apától és Puerto Ricó-i felmenőkkel bíró, New York-i anyától. Négyéves korában írt-olvasott, tizenegy évesen folyékonyan beszélt angolul, spanyolul és franciául. Sajnos anyja – aki pedig korán felfigyelt fia tehetségére, és állandóan olvasásra biztatta, illetve múzeumokba

hordta; a fiúnak hatévesen már „Junior member” kártyája volt a Brooklyn Museumban – vissza-visszatérő elmegyógyintézeti kezelése alatt állt, ezért főleg apja nevelte őt és két húgát (egy bátyja már az ő születése előtt meghalt). Két évig Puerto Ricóban éltek, majd visszaköltöztek New Yorkba. Amikor az utcán játszó fiút elütötte egy autó, anyja egy anatómiai atlaszt vitt be neki a kórházba, amit több hónapos felépülése alatt sokat és alaposan tanulmányozott.

Basquiat tizenöt évesen megszökött otthonról, csavargott, rendőrök fogták el az utcán és ők vitték haza. Nem sokkal később azonban, amikor a fiú bejelentette, hogy végleg otthagyja az iskolát, apja zavarta el a háztól. Az utcán Basquiat saját készítésű levelezőlapok, festett trikók és – főként szemétből készült – bizsuékszerek eladásából tartotta el magát. 1977-ben találkozott a nála egy évvel idősebb Al Diaz nevű graffitissel,² és ettől kezdve együtt fújtak olyan szövegeket a dél-manhattani házfalakra, mint például „SAMO® AZOKNAK, AKIK ALIG VISELIK EL A CIVILIZÁCIÓT”, „SAMO® A NAGYVÁROSI RED-NECKEKNEK”, „SAMO® A BŰNMENTES VALLÁS, ÉS JÓVAL TÖBB ENNÉL”, „SAMO® MEGMENTI AZ IDIÓTÁKAT”, vagy „SAMO® MINDEN, MINDEN SAMO®”. A szövegekben szereplő SAMO® kettősük közös „aláírása” volt, és a „same old shit”, vagyis az „ugyanaz a régi szar” rövidítése, ám egyes értelmezések szerint kettejük közös szlengejében a marihuánát is jelentette. Felirataikra sokan felfigyeltek, 1980-ban azonban szétváltak útjaik – „SAMO® IS DEAD”, azaz „SAMO® HALOTT”, hirdették a feliratok ugyanazokon a manhattani falakon – és Basquiat (miközben egy Gray nevű punkegyüttesben zenélt is, és különböző tévéműsorokban, illetve filmekben szerepelt, köztük az 1980–81-ben forgatott, Manhattan alternatív-punk zenei életét és kultúráját bemutató *Downtown 81* című alkotásban, amelyben gyakorlatilag saját magát alakította) elkezdett deszkákra, illetve vászonra festeni. 1980 júniusában mutatkozott be először a képeivel egy New York-i csoportos kiállításon, ahol a graffitit, a pop-art egyes elemeit, illetve az afrikai–karibi törzsi művészeteken alapuló, és a legtöbb esetben szövegeket, feliratokat is tartalmazó alkotásaival egyből sikert aratott, sőt még ugyanabban az évben – az addigi legfiatalabb résztvevőként – szerepeltek munkái a hetedik kasseli Documentán is. Még mindig 1980-ban egy sohói étteremben a kirakaton át megpillantotta az ott ülő Andy Warholt: azonnal bement hozzá és megmutatta

2 Aki a mai napig él és rendszeresen a New York-i metróban készít szöveges street art munkákat; ezek megtekinthetők a <https://al-diaz.com/> weboldalán.

neki az éppen árult munkáit, és a „popcsászár” nemcsak vásárolt belőlük, de meglátta bennük az elementáris tehetséget, és egykettőre bevezette Basquiat-t a New York-i művészársaságba. (Sőt később néhány éven át közösen is dolgoztak.) 1981-ben egy, az Artforumban megjelent cikk Basquiat-t már az egész művészvilág figyelmébe ajánlotta, és nagy sikerrel szerepelt a Whitney Biennálén is. Egy évvel később megnyílt az első önálló kiállítása New Yorkban Annina Nosei Soho-beli galériájában, majd ugyancsak 1982-ben másik öt is Los Angelesben, Zürichben, Rómában és Rotterdamban, illetve még egy New Yorkban, de ez már Larry Gagosian sztárgalériájában, ahol a következő évben is szerepelt egy önálló tárlattal (sőt egy ideig a híres galériás otthonában is lakott).

Közbevetőleg: bár ennek a nagyon is komoly New York-i művészeti hálózatban nyilvánvalóan hatalmas szerepe volt Basquiat villámkarrierjében és későbbi tartós sikereiben,³ azért ennek kapcsán csak feltehetjük akár azt a kérdést is – és persze nem is csak okvetlenül konkrétan Basquiat-ra vonatkoztatva, de általában a művészkarierek és az azokkal természetesen mégiscsak erősen összefüggő piaci sikerek lehetőségéről –, hogy vajon 1977-ben ott a dél-manhattani utcákon graffitizve mennyivel volt nagyobb esélye neki bekerülnie a „sztárkultuszba”, mint mondjuk Al Diaznak (aki, ráadásul, Basquiat-val ellentétben művészeti iskolát végzett). Miért ő, és nem Diaz lett Warhol barátja és az akkoriiban éppen az énekesi sztárkarrierjének első lépéseit megtevő Madonna szeretője, miért ő halt meg 27 évesen, miért róla készítették életrajzi mozifilmet, és persze – mindezekkel erős összefüggésben – miért éppen az ő munkái kelnek el ma sokmillió dolláros árakon, és nem Diazéi? Miközben, ha belegondolunk, az esélyük az indulásnál minimum ugyanakkora volt...

De kanyarodjunk vissza a nyolcvanas évek elejére és Basquiat-hoz, aki egyrészt élvezte a hirtelen jött sikert és az ezzel együtt keresett egyre több és több pénzt, másfelől viszont egyszerű brooklyni fekete fiúként nem tudta feldolgozni a rászakadt ismertséget. Miközben az ugyancsak nagyon komoly művészpályát befutott New York-i graffitissel, Keith Harringgal, a mára az egyik legismertebb amerikai művésszé lett

3 Erről Barabási Albert László hálózatkutató, a bostoni Northeastern Egyetem Center for Complex Network Research vezetője, a Harvard Egyetem orvosi karának Division of Network Medicine oktatója, többek között a 2016-ban megjelent *A hálózatok tudománya* című könyv szerzője is beszélt 2017 júniusában Sepsiszentgyörgyön a *netWorks* című művészeti projekt keretében megtartott *Hálózatok: a világhálótól a művészeti hálózatokig* című előadásában; ennek felvétele megtekinthető a <https://vimeo.com/224668143> linken.

Barbara Krugerrel, a színész-rendező Denis Hopperrel és az énekes David Bowie-val barátkozott, Andy Warhollal festett és fotózkodott együtt és Madonnával járt, szerepelt a New York Times Magazine címlapján, Amerika mellett Európában is számos kiállítása nyílt, aközben egyre több kábítószerrel foglalkozott, a műtermében ezerdolláros öltönyökben festett, az utcára viszont összekevert festőruhájában ment ki, és hiába utazott el egy Hawaii-szigeteki elvonókúrára, az sem segített rajta. Visszatérte után, 1988 augusztusában, 27 éves korában Greenwich Village-beli műtermében herointúladagolásban meghalt. 1992-ben a The Whitney Museum of American Art nagy retrospektív kiállítással emlékezett rá; 1996-ban volt barátja, az eredetileg maga is festő Julian Schnabel *A graffiti királya* címmel filmet rendezett az életéről, amelyben Jeffrey Wright játszotta a címszerepet, az egykori barát, David Bowie pedig a másik volt barátot, Andy Warholt.

Basquiát tehát világhíres lett...

*

Képeinek ára halála után azonnal emelkedni kezdett, és azóta is egyre meredekebben nő. A halálát követő évben 105 művét adták el különböző árveréseken, de ezekért a vásárlók összesen még „csak” 8,9 millió dollárt adtak. 2007-ben 101 millió dollárral azonban már a hetedik, 2013-ban 290 millióval a negyedik legnagyobb összesített éves aukciós forgalmat elért művész lett. Tavaly pedig azon az egyetlen májusi New York-i aukciós héten, amikor Maezava a 110,5 millió csúcspontját megadta azért a bizonyos *Untitled*-ért, további huszonhat Basquiát-munkát árvereztek el különböző aukciókon, és az emberek összesen több mint 200 millió dollárt költöttek arra, hogy a graffiti királyának alkotásaival díszíthessék az otthonaikat. Ennek is köszönhetően 2017 első hat hónapjában a Post War és Contemporary kategóriában a műtárgypiac ma alighanem legnagyobb sztárja összesen 242 millió dollárnyi aukciós bevételt termelt, miközben mondjuk Andy Warhol „mindössze” alig több mint 123 milliót, Francis Bacon kevesebb mint a negyedét, 52 milliót, Willem de Kooning pedig alig 18,4 milliót. A tavalyi év végi összesítésben Basquiát végül 91 sikerrel kalapács alá vitt munkával és az ezekért kapott összesen 351,8 millió dollárral szerepelt az aukciós eredménylistán.

Ha pedig egy-egy konkrét művének az áremelkedését nézzük: *Water-Worshipper* című, 1984-ben készített alkotása például 1998-ban a Christie's New York-i árverésén még csak 35 000 dollárért cserélt

gazdát, 2010-ben a Sotheby's párizsi aukcióján már 3,2 millió dollárt adtak érte, 2014 februárjában a Sotheby's londoni árverésén 2 490 500 fontra (4,1 millió dollár) licitálták fel az árát, végül 2017 áprilisában megint csak a Sotheby's-nél, de már Hongkongban valaki 5,4 millió dollárt sem sajnált megadni érte. De *Warrior* című, 1982-es vászna is háromszor szerepelt árverésen 2005 és 2012 júniusa között, és amikor legutóbb, 2012 júniusában a Sotheby's londoni aukcióján 5 585 250 fontért (8 705 729 dollár) kelt el, akkor ez az összeg már 450 százalékos értéknövekedést jelentett az első eladáshoz képest. Egyes számítások szerint, ha valaki 2000-ben Basquiat-ba fektette a pénzét, az ma minden akkor kiadott száz dollárja után átlagosan 1098 dollárt tud inkasszálni.

Persze mindez csak a jéghegy (a sajtóban is láthatóan megjelenő) csúcsa: ha megnézzük – gyakorlatilag taláломra – egy bármilyen kortárs árverés anyagát, abban ugyancsak rendszeresen fogunk Basquiatműveket találni, csak éppen az esetek legnagyobb részében alacsonyabb, az átlagos hírek ingerküszöbét el nem érő leütési árakon. Példaként vessünk egy pillantást a Sotheby's 2017. június 29-i londoni Contemporary Art Day Auction anyagára (vagyis azéra, amelyen – szemben az esti, azaz a szokás szerint az értékesebb, magasabb árú „sztár”-tégeket felvonultató Evening Auctionok általában csak negyven-nyolcvan darabos kínálatával – az alacsonyabb árfekvésű műalkotásokat kínálják a kevésbé tömött bukszával licitálóknak). Az itt kalapács alá vitt 173 tétel összbevétele 13 780 750 font volt, vagyis gyakorlatilag a felét (bizonyos tételekhez képest pedig még a tizedét) sem érte el egy-egy jobb egyetlen esti tétel árának, miközben itt is olyan nevek – olcsóbb – munkáira lehetett licitálni, mint többek között Andy Warhol, Günther Uecker, Josef Albers, Aj Vejvej, Sol Lewitt, Piero Manzoni, Lucio Fontana, Damien Hirst, Gerhard Richter, Georg Baselitz, Wim Delvoye, Joseph Beuys, Keith Haring, Gilbert & George, vagy éppen a graffitiművész Banksy. Jean-Michael Basquiat-nak egy 350 000–450 000 fontra becsült *Cím nélküli* képe például 428 750 fontért került új tulajdonoshoz.

Ami pedig az árverések „látható” (merthogy nyilvános) eredményeivel szemben a nagyobb részt „láthatatlan” galériás üzleteket illeti: nos, a 2017. május 5. és 7. között megrendezett szokásos évi New York-i Frieze kortárs képzőművészeti vásáron például Basquiat *Red Rabbit* című 1982-es munkája az Eykyn Maclean Gallery kínálatában 8,5 millió dollárért várta a vevőket. Az ugyancsak 2017-es Art Baselen, vagyis

a legnagyobb európai kortárs képzőművészeti vásáron összesen nyolc képet kínáltak tőle, amelyek együttes ára 89 millió dollár volt: a legtöbbet, 35 millió dollárt, a New York-i és londoni üzlettel is rendelkező Lévy Gorvy Gallery standján szereplő *Baby Boom* című, 1982-ben készült képért kértek (miközben ugyanez a festmény 2001-ben a Phillips árverésén még csak 1,16 millió dollárért kelt el), de a *Three Delegates* című, ugyancsak 1982-es képért is 18 millió dollárt kellett fizetni a New York-i Acquavella Galleries standján; a legolcsóbbat, egy szintén 1982-es *Untitled (Skull)* meghatározással szerepelt kisméretű rajzot az ugyancsak New York-i Van de Weghe Ltd. kínálatából viszont már „potom” 1,85 millió dollárért meg lehetett szerezni. És még mindig 2017-ben, de már az október 19. és 22. között Párizsban megrendezett 44. Foire internationale d’art contemporain elnevezésű – közkeletű nevén rövidítve: FIAC – nemzetközi kortárs képzőművészeti vásáron a Van de Weghe standján is szerepelt három munka Basquiattól, és egyes információk szerint ezek egyike, egy szintén 1982-ben készült és ugyancsak cím nélküli festmény már az első napon „félre volt téve” egy vevőnek 8,5 millió euróért. Ezekben az esetekben viszont azt már sajnos nem tudhatjuk, hogy ezek közül végül is bármelyik alkotásra és valóban ennyiért lett is volna vevő. Az azonban tény, hogy Basquiat munkái ma többek között olyan jelentős magángyűjtők birtokában vannak, mint az amerikai milliárdos hedge fund manager Steven Cohen, a volt teniszszcillag John McEnroe, a Metallica együttes dobosa, Lars Ulrich, a U2 együttes énekese, Bono, a színész Johnny Depp és Leonardo DiCaprio, vagy éppen az egykori társ, Madonna.

*

Az alábbiakban sorra veszem Basquiat legdrágábban elkelt munkáit (a tophatárt – természetesen önkényesen – 30 millió dollárnál húzom meg, vagyis itt és most csak az e feletti összegekért elkelt alkotásait sorolom) és egyes tételek esetében azok „előéletét” – műkereskedelmi szaknyelven provenienciáját –, utóbbit főleg azért, hogy láthassuk a művész „értékének” folyamatos emelkedését.

A legdrágább Basquiat-képről már a bevezetőben szó esett, azt azonban ott nem mondtuk el, hogy ezt a festményt elkészülte után a művész akkori galériása 5000 dollárért adta el, mostani eladója pedig 1984 májusában – 12–18 000 dolláros becsérték után – 19 000 dollárért vette meg a Christie’s New York-i árverésén (és ez már akkor is a művész munkáiért addigi kifizetett legmagasabb összeg volt).

A második legdrágább Basquiat-mű az 1982-ben festett (ugyan-csak) *Untitled*. Ez 2016 májusában a Christie's New York-i árverésén 57 285 000 dollárért (15,792 milliárd forint; 40 millió dollárra becsül-ték, a leütési ára 51 millió dollár volt) lett a már az ennél csaknem két-szer magasabb áron elkelt csúcs-Basquiat kapcsán megismert Maezava Juszakué; 2004 júniusában a Sotheby's londoni árverésén ugyanez a kép még csak 2,4 millió fontért (4,4 millió dollár) kelt el.

A következő Basquiat-mű a szerzői toplistán a *Dustyheads* című, ugyancsak 1982-es festmény: ez 2013 májusában a Christie's New York-i aukcióján 48 843 750 dollárért (9,853 milliárd forint; 25–35 millió dol-lárra becsülték, 20 millió volt a kikiáltási ára) került új tulajdonoshoz.

A *The Field Next to the Other Road* című 1981-es kép 2015 máju-sában ugyancsak a Christie's New York-i árverésén került kalapács alá, és ért el 25–35 millió dolláros becsérték után 37 125 000 dolláros (9,985 milliárd forint) árat – amelyet azonban a vásárló, Jose Mugrabi New Yorkban élő, szír-zsidó származású üzletember nem nagyon akart – legalábbis időben – kifizetni; a Christie's 2016-ban beperelte Mugrabit, aki azonban később örömmel nyilatkozta, hogy az ügyet végül peren kívül bizalmasan rendezték, így ő is és a cég is várakozással tekint „hosz-szú és gyümölcsöző kapcsolatuk” folytatása elé. (Mivel jelenleg Mugrabi birtokában van a világ talán legnagyobb Warhol-gyűjteménye – leg-alább nyolcszáz művet birtokol a popcsászártól –, alighanem mindket-ten alaposan rá is vannak utalva egymásra az árverezőházzal.)

2017 májusában New Yorkban, a Christie's árverési csarnokában szerepelt a *La Hara* című, 1981-ben készült Basquiat-festmény, és ért el végül 34 967 500 dolláros vételárat (9,754 milliárd forint; a becsértéke 22–28 millió dollár, a kikiáltási ára 18 millió dollár, a leütési ára 31 millió dollár volt); 1989-ben a Sotheby's New York-i árverésén ugyan-ehhez a képhez már 341 000 dollárért hozzá lehetett jutni.

És végül az utolsó 30 millió dollár felett elkelt Basquiat-mű megint csak egy *Untitled* (1981-ből), amelyért 2014 májusában a Christie's New York-i árverésén 34 885 000 dollárt (7,712 milliárd forint; 20–30 millió dollárra becsülték) fizetett ki valaki.

*

Érdekes viszont, hogy míg tehát Basquiat a műkereskedelem egyik leg-nagyobb mai sztárja és a műgyűjtők kedvence (összesen kétezer darabos-ra becsült életművének – nagyjából nyolcszáz festmény és a rajzok – ma mintegy 85–90 százaléka lehet magánkézben), aközben a múzeumok

bizony igencsak lemaradtak munkái megszerzésében: New Yorkban, ahol pedig munkássága gyakorlatilag kizárólag zajlott, mindössze a Museum of Modern Art tíz, a Whitney Museum hat, a Metropolitan Museum két, a Brooklyn Museum ugyancsak két és a Guggenheim Museum egyetlen Basquiat-ja reprezentálja őt közgyűjteményben, ráadásul ezeknek a munkáknak a nagyobb része sem festmény, hanem „csak” rajz, illetve nyomat. Ezekkel azonban ők még mindig jobban állnak, mint például a londoni Tate Modern, amelyik egyetlen művet sem birtokol tőle. Ennek ellenére a múzeumok igencsak igyekeznek, hogy egy-egy nagy Basquiat-kiállítással nagyszámú látogatót tudjanak vonzani: 2015 nyarán például a Brooklyn Museum a művésznek addig még soha nyilvánosan be nem mutatott, mintegy százhatvan oldalt kitevő noteszlapjaiból rendezett tárlatot. Az pedig különösen szép gesztus volt Maezavától, hogy a rekordösszegért megvásárolt Basquiat-képet 2018 elején ugyancsak éppen a Brooklyn Museumnak adta kölcsön egy majdnem két hónapos első nyilvános bemutatóra, mintegy ezzel is „tisztelve” a művész szülőhelye előtt.

Amikor pedig 2017 őszén a londoni Barbican Art Galleryben megnyílt Basquiat nagy, több mint száz munkáját bemutató retrospektív tárlata, a világ ma legismertebb graffitiművésze, Banksy a kiállítóhely közelében két nyilvános falra fűjt képével hódolt a nagy előd előtt. Hiszen a graffiti örök...